

Syntetická fonologická teória a slabika v slovenčine a v angličtine¹

Renáta Gregová

Katedra anglistiky a amerikanistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
renata.gregova@upjs.sk

Kľúčové slová: syntetická fonologická teória, slabika, spoluhlásková skupina, intersonantická pozícia, slovenčina, angličtina

Key words: synthetic phonological theory, syllable, consonant cluster, intersonantic position, Slovak, English

1 Úvod

Základnou komplexnou jednotkou fonologickej stavby a jej analýzy v jazyku je slabika (pozri napr. Sabol, 1994; Blevins, 1995). Všeobecná teória slabiky je založená na dvoch princípoch: na princípe univerzálnosti, ktorý predpokladá identický slabičný model pre všetky jazyky, a na princípe úplnosti, podľa ktorého by všetky segmenty v slove mali byť súčasťou slabiky (Blevins, 1995). Niektoré teórie slabiky ponúkajú jednotný slabičný model (napr. CVX teória slabiky – Duanmu, 2009) alebo jednotný algoritmus určovania slabičnej hranice (napr. algoritmus slabičnej štruktúry v lexikálnej fonológii – Rubach, 1993). Ak v jazyku niektoré segmenty slova narúšajú daný slabičný model alebo nie sú pokryté určeným sledom a počtom pravidiel, zostávajú mimo slabiky a sú označované ako extraslabičné (pozri napr. Cairns – Raimy, 2011). Iné teórie slabiky spĺňajú podmienku univerzálnosti len do tej miery, že akceptujú existenciu tejto zvukovej jednotky vo všetkých jazykoch, avšak členenie slov na slabiky je vždy úplné, t. j., všetky segmenty daného slova patria do niektorej zo slabík v tomto slove. Medzi teórie vychádzajúce z princípu úplnosti patrí aj syntetická fonologická teória (ďalej len SFT) J. Sabola (1989).

Cieľom tohto príspevku je predstaviť teóriu slabiky podľa SFT, ukázať spôsob určenia slabičnej hranice v intersonantických konsonantických skupinách slovenských slov (a tvarov), teda v jazyku, na základe rozboru ktorého uvedená teória vznikla, a naznačiť možnosť uplatnenia tejto teórie pri hľadaní hraníc slabiky v angličtine, v jazyku, ktorý je typologicky odlišný od slovenčiny a má aj iný charakter konsonantických zoskupení.

2 Slabika v syntetickej fonologickej teórii

V rámci SFT je slabika vnímaná ako komplexná zvuková jednotka, ktorá prepája úroveň fóny, fonémy a morfofonémy s vyššími zvukovými jednotkami (takt, taktová skupina), ako aj so sémantickými prvkami (morféma, slovo). Komplexný charakter tejto fónickej jednotky potvrdzuje aj skutočnosť, že jej fungovanie sa dotýka všetkých troch častí komunikačného procesu: artikulačnej (slabika je odrazom fyziológie zvukov reči v poradí striktúra + apertúra, t. j. C + V, resp. striktúra + apertúra + restriktúra, t. j. C + V + C), akustickej (akusticky slabika predstavuje prechod od neznenia hlasu k zneniu) a percepčnej

¹ Tento príspevok dopĺňa porovnávaciu analýzu určovania slabičnej hranice slov a tvarov v slovenčine a v angličtine (Gregová, 2016) o nové kritériá (Sabol, 2010; Sabol in: Sabol – Zimmermann, 2014, s. 63–64), ktoré spresňujú kritériá pôvodné (Sabol, 1994).

(čím je počiatočná fáza slabiky foneticky presnejšie realizovaná, tým jednoznačnejšie slabiku vnímame) (Sabol, 1994, s. 217–218).

Na pozadí syntetickej fonologickej teórie je slabika definovaná ako „základná syntagmaticko-paradigmatická fonotaktická a fónicko-rytmická jednotka s jedným vrcholom sonority, v ktorej sa manifestujú kontrastovosť a dištingtívne príznaky fónických prvkov a ktorá je nositeľom všetkých suprasegmentálnych javov (prozodém) príslušného jazyka“ (Sabol, 1994, s. 217).

Tento „zhrňujúci“, syntetický prístup autor uplatňuje pri určovaní hraníc slabiky vo vnútri slova, ale aj v interverbálnej pozícii a slabičné rozhranie navrhuje vymedzovať na základe nasledujúcich kritérií (Sabol, 1994; Sabol, 2010, s. 19–21; Sabol in: Sabol – Zimmermann, 2014, s. 63–64):

- (1a) univerzálny štruktúrno-typologický model slabiky CV, teda poradie striktúra + apertúra;
- (1b) spresnenie uvedeného jazykovo-univerzálneho modelu CV na model „oko“ a model „rybka“, na základe ktorých je možné rozdeliť jazyky do dvoch skupín²;
- (2) vzťah formy a obsahu v jazyku, určenie hraníc slabiky podľa hraníc morfémy;
- (3a) tzv. Kuryłowiczovo pravidlo – „poznatky o kombináciách spoluhlások v danom jazyku na začiatku plnovýznamových slov bez predpony (teda na začiatkoch prvých slabík slov) a na koncoch slov (teda na koncoch posledných slabík slov) ako ukazovateľoch možných spojení spoluhlások, nesonánt v striktúre či restriktúre slabiky vnútri slova, v intersonantickom postavení“ (Kuryłowicz, 1948, cit. podľa Sabol, 2010, s. 19–20; Sabol in Sabol – Zimmermann, 2014, s. 63);
- (3b) doplnenie kritéria (3a) informáciami o frekvencii výskytu možných kombinácií konsonantov v iníciaľnej a finálnej pozícii slova;
- (4) stupeň striktúry;
- (5) transgresívna povaha konsonantov a inherentný charakter vokálov;
- (6) koartikulácia, ktorá predstavuje artikulačnú „verziu“ akustického „spolužitia“ segmentov v slabike (bod 5);
- (7) sila slabičných „zvarov“ určovaná na základe kontrastu medzi fonémami v slabike (porov. Pauliny, 1979);
- (8) členenie slov na slabiky od prvého „slabičného“ rezu po posledný „slabičný“ rez;
- (9) chápanie slabiky ako najtesnejšieho možného artikulačno-akustického spojenia zvukových zložiek;
- (10) súčinnosť segmentov a suprasegmentov pri hľadaní hraníc slabiky v interverbálnej pozícii.

Ako autor ďalej uvádza, tieto kritériá na určovanie hraníc slabiky sú navzájom prepojené a ich „úloha“ pri identifikovaní slabičnej hranice nie je rovnaká (Sabol, 2010, s. 20).

2.1 Kritériá na určenie slabičného rozhrania

Jazykovo-univerzálne kritérium o štruktúrno-typologickom modeli slabiky CV (1a) umožňuje deliť dvojčlenné intersonantické spoluhláskové skupiny (VCCV) na VC.CV alebo V.CCV. Pri trojčlenných spoluhláskových skupinách v mediálnej pozícii slova (VCCCV)

² Jednu skupinu tvoria jazyky, ako napríklad slovenčina, v ktorých sa realizuje slabičný model „oko“, to znamená, „že na začiatkoch prvých slabík slov (a teda aj v striktúre slabiky vôbec) sa neuplatňuje poradie sonóra + šumová spoluhláska + sonanta a na konci posledných slabík slov sa nevyskytuje „zrkadlové“ poradie sonanta + šumová spoluhláska + sonóra“ (Sabol in Sabol – Zimmermann, 2014, s. 65). Do druhej skupiny so slabičným modelom „rybka“ patrí napríklad čeština, v ktorej sú prípustné také kombinácie foném, pri ktorých vznikajú slabiky s vedľajším vrcholom zvučnosti, tzv. pobočné slabiky. Ide o spojenie sonórny konsonant + šumový konsonant v striktúre a zrkadlovo šumový konsonant + sonórny konsonant v slabičnej restriktúre, ako napríklad v slovách *lhát, padl* (ibid.).

môže byť hranica slabiky v troch postaveniach: VCC.CV, VC.CCV alebo V.CCCV (porov. aj Sabol – Ivančová, 2014, s. 117). V prípade štvorčlenných konsonantických skupín vo vnútri slova (VCCCCV) sú podľa uvedeného kritéria možné štyri miesta určenia slabičného rozhrania: VCCC.CV, VCC.CCV, VC.CCCV alebo V.CCCCV. To, ktorá z uvedených možností je pre správne vymedzenie slabiky najvhodnejšia, závisí od fonotaktických pravidiel v danom jazyku (kritériá **3a** a **3b**), z ktorých – okrem iného – vyplýva aj zaradenie daného jazyka k jednému z dvoch slabičných modelov, k modelu „oko“ alebo k modelu „rybka“ (pozri poznámku 2) – kritérium (**1b**). Ďalej „správne“ určenie slabičnej hranice závisí od artikulačno-akustických charakteristík jednotlivých konsonantov (kritériá **4**, **5**, **6** a **9**). Dôležité sú dištingtívne príznaky konsonantických foném v spoluhláskovej skupine (kritérium **7**), ako aj vzťah vymedzenej slabiky (slabík) a morfémy (morfém) v slove (kritérium **2**). V prípade, že analyzované slová sú súčasťou väčších jazykových jednotiek, musíme brať do úvahy aj kritériá **8** a **10**.

V oboch skúmaných jazykoch (v spisovnej slovenčine aj v angličtine) sa uplatňuje slabičný model „oko“ (podrobnejšie Sabol, 1994, s. 221; pozri aj poznámku 2). Z uvedeného vyplýva, že ak je prvý konsonant v dvojčlennej spoluhláskovej skupine v intersonantickej pozícii slova sonóra (VCsCšV³), ako napríklad v spoluhláskových skupinách *mp* a *jš*, slabičná hranica je medzi týmito konsonantmi.

V prípade trojčlenných spoluhláskových skupín so štruktúrou CsCšCš (napr. *nsk*) nie je možné slabičné delenie, pri ktorom by celá konsonantická skupina patrila do striktúry nasledujúcej slabiky. Ak je poradie konsonantov CšCsCs, je vylúčené členenie CšCs.Cs, ktoré by v restriktúre „prvej“ slabiky vytvorilo v spisovnej slovenčine (ale aj v angličtine) neprípustný model „rybka“ (pre slovenčinu porov. aj Sabol – Ivančová, 2014, s. 117–118).

V štvorčlenných konsonantických skupinách s poradím segmentov CsCšCšCs (napr. *nstv*, *mstv*, *lstv* či anglické *mstr*) nie je možné slabičné delenie V.CsCšCšCsV, a ak je štruktúra konsonantickej skupiny CsCsCšCš (napr. *rnsk*), uvedené kritérium nedovoľuje slabičné rozhranie v pozíciách VCs.CsCšCšV alebo V.CsCsCšCšV.

Podľa SFT vo vzťahu slabiky a morfémy, vo vzťahu slabičnej a morfematickej štruktúry má svoj „odraz“ aj symetria a asymetria jazykového znaku. V mnohých jazykoch sa slabika veľmi často zhoduje s morfémy (porov. napr. Duanmu, 2009). Pri určovaní slabičného rozhrania – najmä vo vnútri konsonantickej skupiny, ktorá sa nachádza v intersonantickej postavení – môžeme preto využiť poznanie o symbióze výrazovej (fónickej) a významovej zložky v jazyku. To znamená, že môžeme využiť „paralelu slabiky ako základnej zvukovej jednotky reči a morfémy ako najmenej vydeliteľnej časti slova alebo slovného tvaru, ktorá je nositeľom elementárneho alebo komplexného významu“ (Sabol, 1994, s. 220). Ide o kritérium súčinnosti sémantickej a fónickej zložky znaku (**2**). Keď niet závažných rozdielov medzi hranicou slabiky a hranicou morfémy, dávame prednosť určeniu slabičnej hranice na morfematickom švíku, čím potvrdzujeme symetriu vzťahu formy a obsahu jazykového znaku (ibid.).

Tzv. Kuryłowiczovo pravidlo (kritérium **3a**), ako už bolo spomenuté, je založené na možných kombináciách foném v iniciálnej a finálnej pozícii slov (slabík). Slabičnú hranicu v intersonantickej spoluhláskovej skupine určujeme na základe modelu, ktorý „poskytnú“ tieto iniciálne a finálne konsonantické zoskupenia (porov. aj Jones, 1976, s. 121).

Informácie o fonotaktických možnostiach a obmedzeniach v danom jazyku (kritérium **3a**) môžu niekedy „ponúknuť“ viac možností slabičného delenia. V takom prípade uplatníme kritérium (**3b**) (pozri nižšie).

³ Cs znamená sonórny konsonant, Cš označuje šumový konsonant.

Pri určovaní slabičného rozhrania možno využiť aj informácie o stupni striktúry (4): podľa B. Hálu (1956) čím je hláska striktúrnejšia, tým je vhodnejšia na vytvorenie počiatkovej fázy slabiky. Z uvedeného vyplýva, že hranice slabiky sú na mieste najužšej striktúry tak, aby striktúrny konsonant patril do onsetu nasledujúcej slabiky.

Ďalšie kritérium vychádza z transgresívnej povahy konsonantov (5) premietajúcich niektoré svoje črty na formantovú zónu nasledujúcich fón (pozri aj Romportl, 1962). Spoluhlásky v takejto pozícii patria do striktúry (onsetu) príslušnej slabiky. Opozícia transgresívnosť – inherentnosť, ktorú predstavil M. Romportl (1962), je pri akustickej analýze založenej na segmentácii súvislého prúdu reči veľmi dôležitá. Spoluhlásky sú označené ako „transgresívne“, pretože niektoré črty ich akustického spektra presahujú do zvukového spektra susedného zvuku, ktorý sa tak stáva nevyhnutným na správnu identifikáciu danej spoluhlásky. Na druhej strane samohlásky sú označované ako „inherentné“, pretože všetky dôležité akustické vlastnosti sú realizované v rámci ich vlastného zvukového spektra (Romportl, 1962, s. 284). Typickým príkladom je kombinácia nosová spoluhláska + samohláska. Vzhľadom na to, že dôležité akustické vlastnosti nosovej spoluhlásky prenikajú do akustického spektra nasledujúcej samohlásky, je pomerne ťažké nájsť presné hranice medzi týmito dvoma zvukmi. V dôsledku toho spoluhláska, ktorá potrebuje susednú samohlásku na svoju akustickú realizáciu, tvorí slabiku s danou samohláskou. Podobnú situáciu môžeme pozorovať pri analýze kombinácie sonóra + samohláska (*ji*), sonóra + sonóra (*rn*), záverová šumová spoluhláska + sonóra (*pl*, *pr*), úžinová šumová spoluhláska + záverová šumová spoluhláska (*st*) atď. Tieto „tesné väzby“ medzi susednými zvukmi majú svoj odraz v štruktúre slabiky. Ak sú zvuky reči akusticky vzájomne prepojené, spolu tvoria začiatok alebo koniec rovnakej slabiky (pozri tiež Vachek, 1989, s. 37).

Fakty koartikulácie (6) súvisia s fungovaním ľudského mozgu pri riadení tvorby reči. Koartikulácia je jav známy z mnohých jazykov. Ide o „vzájomné pôsobenie artikulačnej motoriky hlások“ (Dvončová, 1980, s. 76). Tento artikulačný vplyv susedných zvukov alebo, inými slovami, prechod z jedného artikulačného pohybu do iného artikulačného pohybu má za následok modifikáciu určitých fáz tvorby zvuku. Napríklad to, čo možno pozorovať vo všetkých jazykoch, je „istá miera nazálnej koartikulácie samohlások susediacich s nosovými spoluhláskami“ (Roach, 1991, s. 70).

Koartikulácia je so slabikou spojená v tom zmysle, že „artikulačné príkazy sa nevysielajú oddelene na realizáciu jednotlivých hlások, lež väčších jednotiek“ (Kráľ – Sabol, 1989, s. 146), napríklad slabík. S ohľadom na fyziológiu rečových orgánov kombinácia spoluhláska + samohláska je najprirodzenejším usporiadaním zvukov v slabike, lebo konečná fáza artikulácie spoluhlásky je zároveň tzv. prechodnou fázou k samohláske, na začiatku ktorej sú zmeny samohláskových formantov, ktoré pomáhajú identifikovať spoluhlásku (Romportl, 1985, s. 100). Ak vezmeme do úvahy tento fonetický predpoklad tvorby reči, poradie zvukov VCV by malo byť vždy členené na slabiky ako V.CV a nie VC.V, ako uvádzajú niektoré slabičné teórie (pozri napríklad Duanmu, 2009).

Kritérium 7 sa opiera o výsledky výskumu sily slabičných zvarov na základe kontrastívnych dištinktívnych príznakov realizovaných medzi fonémami konštituujúcimi slabiku (Pauliny, 1979, s. 169–187). Najsilnejšie slabičné spojenie je na mieste s najvyšším počtom kontrastov a hranice slabiky sú zvyčajne v mieste najnižšieho počtu kontrastov (ibid., s. 169–170). Kontrast medzi dvoma susednými segmentmi sa počíta na základe podobnosti a rozdielnosti medzi ich dištinktívnymi príznakmi. To znamená, že počet kontrastov závisí od artikulačných a akustických vlastností segmentov. Keďže dištinktívne príznaky, hoci sú to teoretické konštrukty, vyplývajú z artikulačných a akustických vlastností zvukov (Giegerich, 1992, s. 89), najvyšší počet kontrastov je v poradí spoluhláska + samohláska. A to je aj dôvod, prečo C + V predstavuje najsilnejšie slabičné spojenie. Naopak, čím podobnejšie sú si

zvuky foneticky, tým menší počet kontrastov je medzi nimi. Napríklad kontrastovosť medzi spoluhláskami *-st-* v slove *isto* je veľmi nízka. Rozdiel je v tom, že spoluhláska */s/* je úžinová, sykavá a spoluhláska */t/* je záverová, nesykavá. Hranica slabiky by preto mala byť medzi týmito spoluhláskami (podrobnejšie pozri Pauliny, 1979, s. 171–182).

Kritérium nedeformovania zvukovej štruktúry slova, teda segmentácia slova od prvého slabičného rezu po posledný (8), je prepojené s tzv. Kuryłowiczovým pravidlom (kritérium 3a, pozri vyššie), podľa ktorého začiatok slova je začiatkom prvej slabiky slova a koniec slova je zároveň koncom poslednej slabiky slova (Pauliny, 1979, s. 169). To znamená, že vo fonológii hranice slabiky neprekráčajú hranice slov.

Kritérium 9 založené na vnímaní slabiky ako najtesnejšieho možného artikulačno-akustického spojenia fónických prvkov, ako artikulačnej jednoty, ktorá akusticky vyhovuje komunikácii (Skaličková, 1954, s. 22, cit. podľa Sabol – Zimmermann, 2014, s. 64), predstavuje „symbiózu“ kritérií 5, 6 a 8.

Súčinnosť segmentov a suprasegmentov pri štruktúrovaní slabiky v interverbálnej pozícii (kritérium 10) sa týka spojení typu *holub asi videl – holuba si videl* (Sabol – in Sabol – Zimmermann, 2014, s. 64) v spisovnej slovenčine, či spojení ako *might rain – my train* (*Imat rein – mai trein/*) v angličtine (Roach, 1991, s. 128). Ide tu o protiklad fonetickej a fonologickej úrovne abstrakcie pri určovaní slabičného rozhrania na medzislovnom predele (Sabol – in Sabol – Zimmermann, 2014, s. 64)⁴.

Výsledky analýzy vzorky slovenských a anglických slov podľa kritérií na určenie slabičnej hranice vo vnútri konsonantickej skupiny v intersonantickej pozícii uvádzame v tabuľke 1. V nasledujúcej časti príspevku predstavíme detailnú modelovú analýzu vymedzenia hranice slabiky vo vnútri spoluhláskovej skupiny v mediálnej pozícii slova v slovenčine (2.2) a v angličtine (2.3).

2.2 Syntetická fonologická teória a slabika v slovenčine – modelová analýza

V spisovnej slovenčine sa v intersonantickej pozícii slova vyskytujú najmä dvojčlenné a trojčlenné spoluhláskové skupiny, okrajovo aj štvorčlenné. Výskyt viacčlenných spoluhláskových skupín je minimálny (Sabol – Ivančová, 2014, s. 108). Napríklad v slove *nervstvo* je v spisovnej slovenčine ojedinelá päťčlenná spoluhlásková skupina *rvstv*. Kritérium 1a ponúka štyri možnosti určenia slabičného rozhrania v tomto slove: *nervst.vo*, *nervs.tvo*, *nerv.stvo*, *ner.vstvo*⁵. Vzhľadom na charakter konsonantov v analyzovanom zoskupení (sonóra + sonóra + šumová spoluhláska + šumová spoluhláska + sonóra) môžeme vylúčiť možnosť *ner.vstvo* (kritérium 1b). Pri pohľade na morfematickú štruktúru daného slova (*nerv-stv-o*)⁶ je zrejmé, že slabičné delenie *nerv.stvo* možno pokladať za prijateľné (kritérium 2). Fonotaktické možnosti spisovnej slovenčiny spolu s Kuryłowiczovým pravidlom a informácie o frekvencii výskytu vzniknutých konsonantických skupín (kritériá 3a a 3b) takisto „uprednostňujú“ členenie *nerv.stvo*, rovnako aj kritériá súvisiace s akustickou symbiózou a koartikuláciou (5, 6 a 9). Avšak na základe počtu kontrastov medzi susednými spoluhláskami v uvedenej spoluhláskovej skupine (kritérium 7), ako aj na základe striktnosti jednotlivých prvkov (kritérium 4) by sme mali uprednostniť členenie *nervs.tvo*. Vzhľadom na vzájomný vzťah fonetiky a fonológie a vzhľadom na fakt, že vo vzťahu zvuku a významu je dominantný význam (Sabol, 1989), sa ako najvhodnejšie ukazuje členenie

⁴ Otázkou slabičnej hranice na medzislovnom predele sa v tomto príspevku nebudeme zaoberať a necháme ju otvorenú pre ďalší výskum.

⁵ Slabičné delenie *ne.rvstvo* je neprípustné, pretože v striktúre slovenskej slabiky môžu byť maximálne štyri konsonanty, navyše by tak vznikla slabika podľa modelu „rybka“ (porov. vyššie), ktorý sa v spisovnej slovenčine neuplatňuje.

⁶ V analyzovanom slove *nerv-* je koreňová morféma, *-stv-* je derivačná morféma a *-o* je gramatická morféma.

nerv.stvo. Zdá sa, že toto rozdelenie porušuje fonetickú povahu slabiky ako jednotky odrážajúcej základné princípy fyziológie reči, ale stupeň striktúry spoluhlásky /s/ je len mierne nižší ako stupeň striktúry spoluhlásky /t/ (pozri napr. Hála, 1956). A navyše, osobitné postavenie spoluhlásky /s/ pri výstavbe slabičnej striktúry je známe vo viacerých jazykoch (porov. napr. McMahon, 2002).

2.3 Syntetická fonologická teória a slabika v angličtine – modelová analýza

V angličtine, podobne ako v slovenčine, v mediálnej pozícii slova dominujú dvojčlenné a trojčlenné spoluhláskové skupiny. Štvorčlenné spoluhláskové skupiny v intersonantickej pozícii, ako napríklad v slove *extra* /*ekstrə*/, sú menej časté. Pri určovaní slabičného rozhrania vo vnútri štvorčlennej konsonantickej skupiny 'kstr' v uvedenom slove P. Roach naznačuje päť možných spôsobov slabičného delenia: „(1) e.kstrə, (2) ek.strə, (3) eks.trə, (4) ekst.rə, (5) ekstr.ə” (Roach, 2002, s. 77). Avšak, ako autor ďalej uvádza, „žiadne pravidlo nám nepovie, čo robiť, bez toho, aby sa nevyskytli problémy“ (ibid.). Pozrieme sa teraz bližšie na možnosť určenia slabičnej hranice v danej štvorčlennej konsonantickej skupine na základe kritérií slabičného delenia, ktoré vymedzuje SFT.

Podľa kritéria **1a** v tomto slove existujú tri možné spôsoby slabičného delenia: *ekst.rə*, *eks.trə*, *ek.strə*⁷. Členenie *ekst.rə* je v rozpore s kritériom o stupni striktúry (kritérium **4**). Zostávajú teda dve možnosti: *ek.strə* a *eks.trə*. Z hľadiska sily slabičných zvarov (kritérium **7**) by hranica slabiky mala byť medzi /s/ a /t/ – *eks.trə*. Takéto určenie slabičného rozhrania sa zdá byť v súlade s kritériom **2** (vzťah slabika – morféma). Ale v uvedenom slove *ex-* nie je osobitnou morféma. Je to len, ako uvádzajú niektorí autori, morféme podobný zvuk (Roach, 2002, s. 77). Kritériá **3a** (Kuryłowiczovo pravidlo) a **3b** (frekvencia výskytu konsonantických zoskupení) vedú k deleniu *eks.trə*. Členenie *eks.trə* vyhovuje kritériu **7** (kontrasty medzi fonémami). Na základe akustickej symbiózy a koartikulácie (kritériá **5**, **6**, **9**) by štruktúra slabík v danom slove mala byť *eks.trə*. A stupeň striktúry (**4**) ponúka dve miesta slabičného rozhrania *ek.strə* alebo *eks.trə*. Ak vezmeme do úvahy fonetickú a fonologickú povahu jednotlivých kritérií, ako aj vzťah zvuku a významu v jazyku⁸, ako optimálne sa javí slabičné delenie *eks.trə*.

Podobne môžeme postupovať aj pri vymedzovaní slabík v ostatných štvorčlenných konsonantických skupinách vyskytujúcich sa v mediálnej pozícii anglického slova, ale aj v dvoj- a trojčlenných spoluhláskových skupinách nachádzajúcich sa v intersonantickej pozícii, ako už bolo naznačené vyššie (pozri aj tabuľku 1).

⁷ Členenie *e.kstrə* je v rozpore s fonotaktickými zákonitostami angličtiny, keďže v striktúre anglickej slabiky môžu byť maximálne tri konsonanty (porov. napr. Roach, 2002, s. 76).

⁸ Ako sme už uviedli, v uvedenom slove je *ex-* morféme podobné zoskupenie zvukov.

	s CC v mediálnej pozícii	s CCC v mediálnej pozícii	s CCCC v mediálnej pozícii	s CCCCC v mediálnej pozícii
slovenčina	kvap.ka	zaj.tra	maj.strov.stvo	nerv.stvo
	náj.de	lís.tkom	klam.stvo	/
	le.kvár	par.tner	monš.trum	
	skrom.nej.ší	dážd.nik	šia.len.stvo	
angličtina	whisper /wɪs.pə/	empty /emp.ti/	instruct /ɪns.trʌkt/	
	cocktail /kɒk.teɪl/	anthem /ænt.θəm/	extra /eks.trə/	
	adverb æd.vɜ:b	hundred /hʌn.drəd/	inkstand /ɪŋk.stænd	
	import /ɪp.mɔ:t/	upstairs /ʌp.steəz/	exclude /ɪks.klu:d	

Tabuľka 1 Slabičné delenie vzorky slov zo slovenčiny a z angličtiny⁹

3 Záver

Základnou komplexnou zvukovou jednotkou v jazyku je slabika. Teórie slabiky sa riadia dvoma princípmi: princípom univerzálnosti, ktorý predpokladá jednotnú slabičnú štruktúru (jednotný slabičný model) pre všetky jazyky, a princípom úplnosti, na základe ktorého všetky hlásky v slove sú súčasťou slabík daného slova. Jednou z teórií, podľa ktorých je členenie slov na slabiky vždy úplné, je teória slabiky podľa syntetickej fonologickej teórie (Sabol, 1989, 1994, 2010), ktorá vznikla na základe analýzy slovenského jazyka. V príspevku sme predstavili jednotlivé fonetické, fonologické a morfonologické kritériá na určenie hraníc slabiky vo vnútri konsonantickej skupiny v mediálnej pozícii slova a ukázali sme, ako môžeme tieto kritériá využiť pri vymedzovaní slabičného rozhrania v intersonantickej pozícii slovenských slov. Ďalej sme sa pokúsili uvedené kritériá aplikovať na typologicky odlišný jazyk, na angličtinu. Naša malá výskumná analýza ukazuje, že kritériá na určenie slabičného rozhrania podľa SFT majú svoje uplatnenie nielen v slovenčine, ale aj v angličtine. Toto naše zistenie naznačuje jazykovo-typologický a jazykovo-univerzálny rozmer uvedenej teórie slabiky.

Literatúra:

- BLEVINS, J. (1995): The Syllable in Phonological Theory. In: J. A. Goldsmith (ed.): *Handbook of Phonological Theory*. Oxford: Basil Blackwell, s. 206–244.
- CAIRNS, Ch. E. – RAIMY, E., eds. (2011): *Handbook of the Syllable*. (Brill's Handbooks in Linguistics). Leiden: Brill.
- DUANMU, S. (2009): *Syllable Structure. The Limits of Variation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DVONČOVÁ, J. (1980): *Fyziologická fonetika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- GIEGERICH, H. J. (1992): *English Phonology. An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- GREGOVÁ, R. (2016): *The Generative and the Structuralist Approach to the Syllable. A Comparative Analysis of English and Slovak*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- HÁLA, B. (1956): *Slabika, její podstata a vývoj*. Praha: Nakladatelství ČSAV.
- JONES, Ch. (1976): Some Constraints on Medial Consonant Clusters. In: *JSTOR*, 52/1, s. 121–130.
- KRÁL, Á. – SABOL, J. (1989): *Fonetika a fonológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

⁹ Detailný postup určovania hranice slabiky vo vnútri konsonantickej skupiny nachádzajúcej sa v mediálnej pozícii slovenských a anglických slov na základe kritérií, ktoré vymedzuje SFT J. Sabola (1989, 1994, 2010), možno nájsť v našej práci Gregová (2016). Pozri aj poznámku 1.

- McMAHON, A. (2002): *Lexical Phonology and the History of English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- PAULINY, E. (1979): *Slovenská fonológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- ROACH, P. (1991): *English Phonetics and Phonology. A practical course*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- ROACH, P. (2002): *English Phonetics and Phonology. A practical course*. 3rd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- ROMPORTL, M. (1962): K analýze zvukového systému ruštiny. In: *Slovo a slovesnosť*, 23/4, s. 282–286.
- ROMPORTL, M. (1985): *Základy fonetiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- RUBACH, J. (1993): *The Lexical Phonology of Slovak*. New York: Oxford University Press.
- SABOL, J. (1989): *Syntetická fonologická teória*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied.
- SABOL, J. (1994): Slovenská slabika (Náčrt problematiky). In: *Studia Academica Slovaca*, 23. Prednášky XXX. letného seminára slovenského jazyka a kultúry. Bratislava: STIMUL, s. 214–224.
- SABOL, J. (2010): Slabika ako východisko porovnávacieho lingvistického výskumu. In: H. Mieczkowski – A. Hudymač – Z. Babik (ed.): *Z warsztatu współczesnego słowacysty. Studia słowacystyczne dedykowane pamięci profesor Marii Honowskiej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 17–22.
- SABOL, J. – IVANČOVÁ, L. (2014): Slabičné rozhrania v modeloch trojčlenných konsonantických skupín v slovenčine. In: *Jazykovedný časopis*, 65/2, s. 105–121.
- SABOL, J. – ZIMMERMANN, J. (2014): *Akusticko-auditívna komunikácia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika.
- VACHEK, J. (1989): *Written Language Revisited*. John Benjamins Publishing Company.

Summary

Synthetic phonological theory and the syllable in Slovak and in English

Synthetic phonological theory (SPT) of J. Sabol (1989) views the syllable as a complex sound unit that connects the sound level of a language with the level of the meaning. The syllable boundaries are placed according to several criteria, and the syllabification of words is always complete. The present paper introduces the individual phonetic, phonemic and morphophonemic criteria of syllabification as specified by SPT. The criteria are applied to the delimitation of the syllable boundaries in the Slovak word-medial consonant clusters. Then the sample analysis of the English word-medial consonant clusters follows. Our research probe indicates the possibility to use the theory not only in Slovak, but also in English. By implication, the results indicate language-typological and language-universal nature of the syllable theory on the basis of SPT.